

doták, információk már-már gyémántkeménységű szövegekként működnek, melyekből sem elvenni, és melyekhez sem hozzátenni nem lehet – ezek azok, amelyek a helyenként öncélú leírásokat is meghaladják.

A *Fradi* például a kötet egyik legjobb szövege, mégpedig azért, mert saját élményanyagát nem a személyes helyek, mint házak, színek, fák, ösvények stb., illetve jellegzetes helybéli figurák szimbolikus, ennyiben elsősorban a lírai én számára fontos szüzséelemek felsorolásaként adja át, hanem hús-vér jelentőségű eseményként. A történet szerint a lírai én gyerekkorában focizni járt fradista édesapjával, s egyfelől a gyermekkori „focikarrier” törését, másfelől egy közösségi hovatartozás eleven sztoriját adja elő: „Láttam a vehemenciát, a boldogságot, a / dühöt, halottam a vagány káromkodásokat” – írja egy ponton, majd a focianekdota előadása után a kötetre jellemző családi hagyománykövetéshez fűzi hozzá ennek lényegét is: „fradista lettem, boldog voltam, vehemens, dühös, és vagányul kezdtem el káromkodni” (51).

A *Pontozó* legjellemzőbb írása (*Gyereknep*) mégis a könyv vége felé olvasható, mely akár a kötet címadó szövege is lehetne; emellett pedig vélhetően egy képleírás, azzal is összefüggően, hogy ez a legalaposabb leíró szöveg, mely sorra veszi a környezetet, a dédipapát körülrajongó gyerekeket, ennyiben pedig egy vidám, erős emlék, kimerevített boldogságpillanat, az élet dicsérete: „A dédipapa egy hokedlin ül az udvar közepén. Körülötte nyolc gyerek” (58). A vers így a szerző, egyben a lírai én személyes emlékezetének talán legalaposabb, másrészt legfontosabb darabja.

Ugyanakkor, ahogy a versre, a kötetre is jellemző összességében, hogy apró hiányossággal, illetve inkább jellegzetességgel dolgozik: bár képes rá, hogy megindító dolgokat közöljön, szép mondatokat írjon, és ugyan tagadhatatlanul rendelkezik egyfajta, helyenként naiv, máshol megemlékező anekdotikus bájjal, a *Pontozó* mégis erősen bennfentes kötet marad, és csak helyenként képes az álmoskás, saját millión kívülre merészkedni, valami olyat mondani, ami a versek lírai alanyán túlmutat. Pál Sándor Attila tehetsége ahhoz, hogy határozott stílussal legyen jelen a kortárs lírikusok között, adott. A kérdés, hogy akarja-e eléggé. Mindent összevetve a *Pontozó* egy kedves és konzekvens, bár olykor kissé együgyű, keveset akaró kötet, talán a szerzője nem eléggé nagy-szájú, így nehéz vitába szállni, keckeckedni vele, vagy éppen nagyokat mondani róla. Lehet, hogy éppen ettől jó, újszerű? Ezt nem könnyű eldönteni.

Lőrincz P. Gabriella

Szürke

Intermix Kiadó
Ungvár–Budapest, 2016

LŐRINCZ P. GABRIELLA

SZÜRKE
Versek

Csordás László

SZÜRKE VERSEK KÖLTŐJE

Lőrincz P. Gabriella legújabb kötete, a *Szürke* nem tartogat túl sok meglepetést azok számára, akik eddig is nyomon követték költői pályájának alakulását. A gyűjteményben található versek igen szorosán kapcsolódnak a korai *Karcok* (2009) és az eddig talán leginkább átgondoltnak tűnő *Fény-hiány* (2012) darabjaihoz. Ezekhez képest újtói szándék csak elvétve található a frissebb versekben, és nem biztos, hogy minden kétértelműséget kizáróan működőképességnek is bizonyulnak a kísérletek. Lényeges elmozdulást, hangsúlyeltolódást tulajdonképpen a tárgyiasság háttérbe szorulása jelenthet a személyesség javára (véleményem szerint inkább ebben és nem annyira a „hang” feltételezett „le- és megtisztult” voltában érhető tetten a kötet utószavában Botár Attila által említett „etikai és esztétikai forduló”). Ugyanakkor a harmadik kötet megjelenésének ténye már önmagában is arra ösztönzi az értelmezőt, hogy elgondolkozzon ennek a poétikának az érvényességén, lehetőségein, illetve e költői nyelv terhelhetőségén és behatároltságán.

Mindhárom eddigi kötet közös jellemzője, hogy a szigorúan megkomponált, zárt formában írt versek rendre hiányoznak, a szövegek nagy része a gondolat ritmusát – mondhatni ösztönösen – követő szabad vers. A legsikerültebb darabok egyetlen, könnyen behatárolható gondolati mag kibontásával, a legegyszerűbb, az ismétlésre és/vagy az ellentétre épülő alakzatokkal, illetve egy vagy több pillanatnyi be-

nyomás nyelvi közvetítésével érnek el hatást. Nincs ez másképp a *Szürke* esetében sem. Az *Aladdin*-ban a mondatszerkezet ismétlésével él előszertetettel Lőrincz P. („A szobában nyár van / A konyhában tél / A város felett repülök”), ahogyan az *Itt minden* felütésében is („Itt minden csupa víz / Itt minden csupa köd”). Az erős József Attila-hatást mutató *kézakézből* vagy a felszólító módban írt *térden* versszerkezete szintén az ismétlés retorikai alakzatára épül. A *Nagyanyám* három versszakának vége emellett még – vélhetőleg – szándékolatlan rímel (néz / nehéz / kéz), ahogyan a kötet címadó versének utolsó versszakában is felfigyelünk egy-egy kószá asszonánra (ég veled / álmodok neked / szép színeket). Ezt azért érdemes kiemelni, mert egyébként sem a rím tudatos használatára (az itt-ott felbukkanó sorvégi összecsengések jobbára esetlegesek), az ütemhangsúlyos tagolásra, illetve az időmérték alkalmazására sem sok olyan példát találunk, ami következetes verstani szabályszerűsége utalna. Az enjambement-okkal meggyorsított, rendszerint rövid, szabálytalan sorokba tördelt versforma, úgy látszik, nem tesz lehetővé túl nagy variációs teret Lőrincz P. Gabriella számára, és ez csak növeli hiányérzetünket ezzel a kötettel kapcsolatban: a költő saját formaérzékéből mindeztől igen keveset mutatott meg. Sőt sokszor egyenesen olyan megoldásokat találunk, amelyek ennek az érzéknek az ellenében hatnak: a többszöri, erőteljes ritmus- és gondolattörés egy versen belül egyszerűen motiválatlan, zavaró, szétzilálja a szerkezetet (a *Szürke* verseinek egy része ilyennek tűnik). Olyan érzése van ilyenkor az olvasónak, mintha eleve avatatlan kéz szabná ki a véletlenszerűen egymás mellé kerülő szókapcsolatokat, mondatokat, és ha közelebről szemügyre veszi az eredményt, jól kivehetők még az összeférlés nyomai. Amikor ezeket a problémákat felvetem, természetesen nem a virtuóz megoldások vagy a próteuszi költői szerep felé való elmozdulást szorgalmazom, hanem a kilépést a megszokottból, a kényelmesből, a könnyen sémává merevülő megoldásokból. A kötet egymás után helyezett versei enélkül bizony a jól bejáratott, hamar kiismerhető forma rutinszerű önisméltését jelzik egyik oldalról, a másiktól pedig az ezzel járó egyhangúságot, kimerültséget. Ezt csupán a tematikus sokféleség képes megtörni, amely ebben az esetben az Istenhez, a hazához, a szerelem/szeretet témaköréhez, a betegséghez és az elmúláshoz való viszony különféle megjelenítését jelenti esztétikailag igen változó minőségben.

A *Szürke* versnyelve a hétköznapi beszélt nyelv mögötti rejtett jelentésrétegek feltárásán és a sokszor használt köznyelvi fordulatok újraértelmezésének gestusán alapul, ilyen szempontból is közel áll az előző

kötetekhez. Ez a nyelvi beállítottság szoros kapcsolatban van azzal a költői felfogással, amely a közérthetőséget helyezi előtérbe, és melyet Lőrincz P. így fogalmazott meg első kötetének hátlapján lévő bemutatkozó jellegű szövegében: „Igyekszem emberközeli és érthető lenni”. Annak ellenére, hogy nem mindig teljesen világos, miként függ össze az emberközelség és az érthetőség eléggé megragadhatatlan, de ön-maga számára szinte előírás-ként megjelenő kritériuma a minőséggel, annyi azért megállapítható: ebben a formanyelvben akkor jelenik meg igazán a költői lehetőség, ha a nem túl komplikált helyzeteket, érzéseket, gondolatokat a lehető legjobban lecsupaszítva, mindenféle póz vagy sallang nélkül tárja elénk. Tiszta hangú és erőteljes az *Álom havában* felütése, amely sikeresen él az antropomorfizmussal és a bibliai allúziókkal: „Gábrriel egy hosszú ima után / szárnyait elégette és elköltözött. / Felmondását ímélnél küldte el.” A szabad akarat kérdését feszegető *liberum arbitrium* szintén letisztult hangon szólal meg: „hogya vállfa vagy / akasztófa / te döntöd el / valaki vagy valami / mindig fel van akasztva”. Majd a feledés-émlékezés dinamikájába ágyazva jelenik meg a különválás, elválás traumája egy szép vallomásban: „messziről szebbnek láttál / a borospohár fenekén keresztül is / nem tudom most mit hihetsz rólam / én már alig emlékszem rád” (*Külön*). Ezek a kötet csúcspontjai. Ezekben a versekben a dísztelenség hitelesen közvetíti azt a hétköznapi hangulatot, amely valaminek vagy valakinek a hiányából, elvesztéséből, esetleg a kételyből, lemondásból fakad. A költői én nem emel saját vállára nagyobb terhet, mint amelyet képes még hordozni e nyelvhasználat által. Ilyen például a *tavas* négy sora is, bár a vers szituációját meghatározó hasonlat eléggé elcsépeletnek mondható: „én úgy várom vissza őket / az indulókat / az elmenőket / mint a fecskét”. Ez is azt mutatja, hogy a képek vagy a szókapcsolatok bizonyos esetben inkább a nyelv saját konvencionális működéséből, mintsem a magyar költői nyelvel számot vető poétikai megfontolásból származnak Lőrincz P. lírájában. Ha viszont saját, eredeti leleményre találunk, az leginkább a bizarr szóval írható le: „Szaharinokkávé ízű reggel / A hátamon, / Megpróbálok újra megfélelni” (*Lehetne*). A tiszta költői hang akkor lesz zavarossá, amikor emelkedettség, hamis pátosz keveredik ebbe a versnyelvbe. A nagy szavak mögül egyből eltűnik a poétikai fedezet, és a szöveg a semmitmondás felé mozdul el. Ilyen az *Erotika* a férfit („A férfiak talán / Forró ölekre vágnak / Dús keblek formás combok között [...] / A férfiak talán nem várnak csodát”) és a nőt („A nők talán ölelni vágnak / Simulni erős férfi testhez [...] / A nők

talán csodára várnak”) nagyjából műkedvelői szinten bemutató része. Ezen a nyelven a 21. században már aligha lehet érvényes verset írni kellő távolságtartás, ironia és önreflexió nélkül. A nem eléggé megfontolt regiszterkeverés máskor könnyen válik színpadiaszá („Jaj, maradni kell. / Szürke kezemben / nagy, színes esernyőtömeg”) és banalissá („Bágyadt ősszel / a csók keserű”), ahogyan egyes kijelentések sem emelkednek felül az evidencia igazságértékén („mindenhonnan elvágynak az ember / mindenhová, / otthont keresni”), mint azt a *Hajnalhasadás*ban tapasztalhatjuk.

A haza és hiánya, az elvagyódás, az otthoneremtés kísérlete viszont olyan jegyek Lőrincz P. Gabriella lírájában, amelyek a sajátos kárpát-aljai magyar irodalmi hagyományhoz kapcsolják e tematikus versek csoportját. Ezek kínálják fel ugyanis leginkább az életrajzi olvasat lehetőségét, és mintha a Kárpátalján jól ismert „kishaza” (Horváth Sándor) vagy „töredék hazácska” (Balla D. Károly) képzetének továbbgondolt variációi lennének kivehetők az úgynevezett sorskérdéseket előtérbe helyező versekben. Kérdés persze, hogy mennyire írható tovább az a hagyomány, amelynek könnyen sematizmusba hajló veszélyeire már a kilencvenes évek végén több kritikus figyelmeztetett.

A régió fiatalabb lírikusai közül talán csak Bakos Kiss Károly szólalt meg néhány évvel ezelőtt olyan erőteljes, metaforikus nyelven, amely az otthonról, a határátlépés kényszeréről képes volt korszerűen beszélni (különösen a legutóbbi, *Része még* című kötetben). A *Zöld ág*, a népszerű gyermekdalt megidézõ világában mintha a személyesség, a múltfeldolgozás iránti érdeklődés által ehhez képest is új hangot ütne meg („Tudom, milyen az, ha az anyák félnek, / Mert holnapra már nem jut kenyér. / És tudom, hogyan adják el a népek a lelküket”), de a hazaképhez és a rendszerváltás előtti történelmi tapasztalatokhoz kapcsolódó kliséken nem sikerül túllépni. Ahogyan az avítottan patetikus *összegzés* romantikus költőink, Vörösmarty *Szózatának* és Kölcsey *Himnuszának* egyes nyelvi-szemléleti sajátosságait, szófordulatait naivan megidézõ és újraíró sorainak sem („megfogyva már / és törve is / idegen ország / sosem lesz haza [...] / nincs szükségünk semmire / Isten / csak áldd meg a magyart”). A 19. és a 21. századi nemzeteszme és -kép nem egyeztethető össze ilyen problémátlanul. A gyűjtőtábor borzalmaival áttételesebben megelevenítő *Szolyva*, az emberi arc elvesztéséhez, az éhezéshez („szögesdróttal telt fazék”), a gyászhoz és a halálhoz („félbeszakított élet”) köthető látomásos képei által talán nagyobb eséllyel írja bele magát ebbe a hagyományba.

A költői elődöket megszólító vagy megidézõ versek közül a *Zselicki Józsefnek* című (és címzett) minden bizonnyal a legsikerültebb. A költői én olyan szerepbe helyezkedik, amely nagyon hasonló a Zselickinél megismerthez (formai szempontból egyébként is könnyű rokon vonásokat felfedezni Lőrincz P. lírájában). A sodró lendületű dikció magába olvasztja a költőelőd látomásos-váteszi motívumrendszerét: „Kárpátot ringató / Lelked deres / Ha Nemet kiáltasz / Tűzszemedben / Szikra pattan”. Ugyanakkor ebben a versben sem kerüli el a fiatal poéta a bombasztikusságot: „Míg vagy / Csak addig térdelj / Még fényt a napba”. József Attila hatása is sokszor érződik a verseken, leginkább talán az *Anyák napja* (*Mamásan*) címűn. A súly alatt azonban, melyet a klasszikus költő jelenléte jelent az újraírt szófordulatokban, a széteső és gyenge forma egyszerűen összeroskad.

A *Szürke* verseit olvasva gyakran éreztem úgy, mintha Lőrincz P. Gabriellát a mindenség roppant nagysága igézte volna meg (ezt bizonyítja, hogy a „minden” szó különféle alakváltozatokban kishíján félszázszor fordul elő a kötetben). Mintha emiatt kényszeresen nagyítódna fel a költői szerep és vele együtt a versekben megszólaló én, ugyanakkor megfelelő eszközök híján a banalitás, a közhelyes nyelvi fordulatok, a semmit- vagy nagyotmondás szintjétől és hibáitól csak a legritkább esetben sikerül szabadulnia. Ha a nagyot vállalás költői pózát le tudja vetni a későbbiekben, talán sikerül elmélyednie a személyesség visszafogottabb és őszintébb világában, mivel akkor lenne végre igazi mélysege e lírának. Meg akkor, ha ehhez a folyamathoz új formákat keres és talál. Ha nem, marad az untalan önisztelés, amely már e kötetben is elég erőteljesen látszik. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a *Szürke* rendkívül találó, jó önismeretről tanúskodó, pontos cím, hiszen tényleg szürke versek gyűjteményét kaptuk kézhez. Alig van benne jellegadó darab, így tehát önisztésében talán erősebb a cím, mint a versek szövegének nagy része. Mindenesetre csak ismételni lehet a bevezetőben már felvetetteket: mivel nem hoz túl sok újat és jót, elstettnek tűnik a kötet, annál is inkább, mert nem sikerül megközelítenie sem – nemhogy meghaladnia – azt a szintet, melyet a *Fény-hiány*ban egyszer már Lőrincz P. Gabriella megütött.